

Модерната оралност – комуникациите в ерата на информацията

Юри Тодоров
<http://yuritodorov.hit.bg>

Концепцията за модерната оралност се отнася до една съществена характеристика на комуникационните структури на съвременния свят, а именно, наличието на прилики между прелитералната оралност и днешните комуникационни форми по отношение на равнопоставеността на няколко комуникационни канала, които са придобили културна значимост и обществена приемственост. Това обстоятелство благоприятства до голяма степен повърхностно литерализираните общности, комуникационните практики на които до днес са запазили формите на първичната оралност. Така и при тях се разкриват възможности за глобална комуникация.

Самото понятие оралност на пръв поглед сугерира поляризация между културите, които са доминирани от писмеността и от словото. Двата информационни канала обаче представляват само отделни аспекти от комуникационния репертоар на дадена култура. Идеалната орална култура в никакъв случай не оставя на заден план образните и материалните форми на информационен трансфер, нито би могло да се твърди, че след възникване на писмеността тези комуникационни канали стават доминиращи.

Новите технологии за пренасяне на информация разширяват комуникационния репертоар на една култура и са в състояние да изместят социалната значимост на даден канал за комуникация, но те не могат автоматично да заменят съществуващите форми за общуване. При писмените култури обаче се изразява тенденцията за привилегировано поставяне на писмеността като носител на съществена, официална информация с обществена значимост. Така другите комуникационни форми придобиват странично значение, оставайки в рамките на ежедневната употреба, личния контакт и развлечението. Оралността не задава автоматично някаква йерархизация на комуникационните канали. Тя притежава

определена вертикална структура и е по-сложно конструирана по отношение на разслояването на комуникационните похвати. Всъщност не би трябвало да говорим само за оралност, а по-скоро за един широк арсенал от практики с различна индивидуална проява. Тук комуникацията винаги е свързана с движение и мимика, поради това е индивидуализирана в много по-голяма степен отколкото при писменото представяне. Може да се твърди, че при оралните култури съществува равнопоставеност на информационните канали. Затова комуникацията тук е мултимедийна и се състои в синхронното представяне и възприемане на отделните ѝ елементи, които всъщност са интегрални аспекти от комуникационната система. Съобщението е неразделно свързано с комуникиращия човек и поради това придобива перформативен характер. Оралната комуникация изисква и произвежда презентация, тя е образна и конкретна, непосредствена и локална.

Днес се говори отново за преоткритата, вторична оралност, която е под влиянието на техническите иновации от последните десетилетия (радио, телевизия, кино, телефон и интернет) и се включва трайно в ежедневните социални практики. Пренасянето на говор отново възвръща своите изгубени позиции. Освен това новите технологии позволяват бързото пренасяне на писмен текст на големи разстояния. Синхронността на предаване и получаване дава дори възможност за водене на диалог, което явление има паралел в оралните комуникационни форми. Намират се дори прояви на текстово симулирана оралност, на орализация на писмената комуникация. Техническите нововъведения водят до премахване на доминиращия характер на писмеността във формите на обществената комуникация, до паралелно, равнопоставено съществуване на няколко канали за информационен трансфер. Тук могат да се открият точни прилики с първичната оралност. Също така трябва да се отбележи явлението сценичност, което се наблюдава както при първичната така и при модерната оралност. Сценичността е свързана с аранжирането на културно предопределени елементи от комуникационния процес в една обществена рамка чрез комуникационни канали, които се възприемат ситуативно. Плуралистичната медийност на изразните форми преоткриваме днес в

модерната оралност в равнопоставеността на радиото, телевизията, телефона и компютърните комуникации. Под влиянието на електронните медии комуникацията отново се доближава до говоримото слово, тя става непосредствена и експресивна, а това основно я отличава от дистанцираната писмена комуникация.

Независимо от общите характеристики на традиционната и модерната оралност, съществува едно основно различие – съвременната оралност задължително е глобална. Докато първичната орална комуникация е била ориентирана само до една ограничена общност, в която информацията е могло да бъде осмислена и разбрана, то при съвременната оралност локалните характеристики се заместват с форми на проява на глобалната култура. Комуникацията чрез модерната оралност е насочена към дифузното пространство на глобалната общественост.

Налагат се следните основни хипотези, които определят концепцията за модерната оралност:

- Съществуват редица структурни паралели между традиционната и модерната форма на оралността. Устното представяне представлява експресивна многоканална комуникация. Технологичните нововъведения и отражението им върху социалната практика в рамките на съвременната оралност възвръщат отново равнопоставеността на комуникационните канали.
- Модерната оралност, за разлика от първичната ѝ форма, винаги има глобален характер. Това ново измерение се добавя към конкретната непосредствена локалност и я разширява в две отношения: локалните комуникационни стилове придобиват една суперлокална публика, като в същото време са подложени на политически и културни влияния, непознати за първичната оралност.

В основата на дискусиите около завръщащата се оралност стоят трудовете на канадския англист Маршал Мак Лухан. Според него етапите на развитие на човечеството могат исторически да бъдат разделени на първична орална култура,

литерална ръкописна култура, типографска (Гутенбергова) галактика и електронна ера. Лухан твърди, че всички създадени от човека нововъведения представляват допълнения на човешкото тяло, а по-специално медийната техника е разширение на сетивата. Оралните култури живеят в света на ухото, а писмените общества съпреживяват в света на окото. В електронната ера към света на окото отново се добавя звукоосезателната компонента. Писмеността ни извежда от първичната оралност, а електронната ера отново ни връща там. Взаимодействието на медиите в електронната епоха е всеобхватно, синтетично, каквото е в ранните орални култури. Това означава преоткриване на ситаутивно-жестикულаторното и адитивното и превръщане на човечеството чрез електронната комуникация в едно глобално племе.

На това място трябва да се подчертае открояващата се фундаментална дихотомия между оралност и писменост, която е присъща на съвременните комуникационни теории, например, логиката на инженера, конструктора, описана от Леви-Строс. Всички ние сме жертви на трайно заложения в нашите мозъци евроцентризъм, на разделянето на нашия свят на примитивни и развити общества. Описанието на дихотомията между писменост и оралност на базата на един единствен фактор, а именно на комуникационната структура на обществото, е проблематично, монокаузалната гледна точка от позицията на комуникацията изглежда доста еднопосочна. По-скоро би трябвало да разглеждаме различните комуникационни технологии, между които и писмеността, като многофакторен процес, който налага определено икономическо и обществено развитие. Дългата история на развитие на дебатите около комуникационните медии сочи, че значението на материалната основа на комуникацията не бива да се пренебрегва както в приложно така и в съдържателно отношение. Концепцията за модерната оралност също така е построена в крайна сметка на тезата, че промените в предлагането на различни канали на комуникация оказват силно влияние върху комуникационните стилове.

Според преобладаващия тип на използвания комуникационен канал могат да бъдат определени четири основни стила на комуникация: оралност, писменост, аудиовизуалност и мулти- (или плура-) медиалност, които се различават според количеството и вида на обществено признатите и използвани начини за информационен трансфер. При писмеността имаме привилегированост на един единствен комуникационен канал, докато при оралността и мултимедиалността съществува социална приемственост на няколко начина за водене на комуникация.

Важен комуникационен канал в рамките на плурамедиалността е интернет, привидно неконтролируема, достъпна за всеки глобална мрежа, която предлага възможност за обществена артикулация на географски, идеологически и икономически изолирани индивиди. Действителният потенциал на интернет комуникацията за разпространение на неконформни, опозиционни идеи би трябвало да се използва и да доведе до действителна, глобална електронна демократизация, която чрез традиционните печатни медии никога ни би могла да се постигне. За съжаление това не е така, защото достъпът до мрежата се обуславя от редица инфраструктурни предпоставки като, електрификация, телефонизация и дори от финансовата възможност за плащане на таксите за съответните услуги, разбира се и от необходимите знания и умения. Докато през 1998 г. по-малко от 2 % от населението на света са имали достъп до интернет, то към 2005 г. използването на мрежата нараства многократно като преобладаващата част от потребителите говорят английски (около 450 милиона души) и китайски (около 230 милиона души) езици. Броят на предлаганите на английски език уебстраници спада от 75 % за 1998 г. на 45 % през 2003 г. за сметка на други езици, различни от немски, испански и френски ¹. Независимо от индивидуалните възможности за ползване на интернет и други електронни медии е ясно, че мрежата допринасят в много голяма степен за изграждане на съвременния комуникационен стил на модерната оралност, която става важна характеристика на съвременната

¹ По данни на Юнеско, вж.:

http://www.uis.unesco.org/template/pdf/cscl/MeasuringLinguisticDiversity_En.pdf

информационна култура на човека. Комуникационният стил на модерната оралност не бива да се разглежда като просто завръщане към първичните ѝ форми. Модерната оралност представлява поливалентен плурамедиален ансамбъл от разнообразни информационни канали, без наличието на обществена привилегированост на нито един от неговите елементи. Значимостта на комуникационните форми в областта на локалното, регионално, национално и глобално взаимодействие се определя според конкретните интереси и в зависимост от социоисторическите условия на действащия културен модел.

Литература

- Lévi-Strauss, Claude 1993 [1962]. *La pensée sauvage*. Paris: Plon.
- 1993 [1955]. *Taurige Tropen*. Frankfurt/Main: Suhrkamp.
- McLuhan, Marshall 1997 [1962]. *The Gutenberg Galaxy. The Making of Typographic Man*. Toronto: University of Toronto Press.
- 1999 [1964]. *Understanding Media. The Extensions of Man*. Cambridge: MIT Press.
- Ong, Walter J. 1967. *The Presence of the Word: Some Prolegoma for Cultural and Religious History* (The Terry Lectures). New Haven: Yale University Press.
- 1999 [1982]. *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*. London/New York: Routledge.
- Тодоров, Ю. 2006 *Оралност, писменост и поуърпойнтилизъм в историята*. "Анамнеза", бр. 2 2006 г. <http://www.anamnesis.info/broi2/Todorov.php>